

הסידות בפרשה

הרב יצחק שפירא

חודש אדר

המגילה – הסיפור של ה'

לכבוד ראש חודש אדר אנו פותחים במסע בעבודת ה' על פי דמויות המגילה. מוזמנים לעקוב אחרינו עד חג הפורים בעזרת ה'. כיצד נבוכדנצר תופס את הגדלות האנושית? מהו כוחו של אחשוורוש? וכיצד יהודי מסתכל על חייו? הצטרפו אלינו לביאור חסידי על סיפור המגילה.

נבוכדנצר המלך הגדול

כדי שנוכל להבין טוב את הרקע למגילת אסתר, צריך לשים לב להבדל ולמלחמה שהייתה בין מלכות בבל ונבוכדנצר, לבין מלכות פרס ודמותו של אחשוורוש.

נבוכדנצר היה אדם תרבותי, רוחני, ובעל יכולות גבוהות. נבוכדנצר האמין ביכולת האנושית ואליה הוא סגד. הוא אהב תרבות וקידמה ואף התאמץ מאד להשיג גדולה, עד כדי כך שכתוב בספר ישעיה שהוא אמר על עצמו 'אדמה לעליון' – כלומר שהוא כמו אלקים.

בספר דניאל (פרק ב') מסופר על חלומו של נבוכדנצר, בחלום זה מתוארת כל ההיסטוריה של העולם מנבוכדנצר ועד ימות המשיח. בחלומו, מלכות בבל מתוארת כ'ראש של זהב', אחריה יש מלכויות נוספות המרכיבות חלקי גוף שונים מסוגי מתכות שונות. בסיום החלום מופיעה לפתע אבן גדולה ששוברת את רגלי הצלם והורסת אותו.

לאחר החלום ופתרונו של דניאל, נבוכדנצר עושה פסל גדול עשוי כולו זהב בדמותו שלו, ומכריח את כולם להשתחוות לפסל זה. דניאל טען שמלכות נבוכדנצר הולכת להתחלף במלכויות אחרות, כתגובה לזה נבוכדנצר עושה פסל כולו מזהב, כלומר שכל ההיסטוריה תהיה מלכות בבל. נבוכדנצר רצה שכולם יסגדו לפסל בצורת אדם, כלומר שכולם יעריצו את היכולות האנושיות שיש בטבע האדם.

כאשר נבוכדנצר עושה את הפסל ישנם כמה יהודים שלא מוכנים להיכנע לתפיסה של נבוכדנצר, והם לא משתחוים לפסל. טענתם של היהודים היא שלא משנה מהו גודל האדם, ביחס לקב"ה האדם הוא אין ואפס. התנגדות זו של חנניה מישראל ועזריה 'פיצצה' את האירוע של נבוכדנצר והאדירה את שמו של ה' כאשר זרקו אותם לאש והם לא נשרפו.

באותו מעמד נבוכדנצר מהלל את ה' והגמרא אומרת (סנהדרין צב' ב') 'אלמלא בא מלאך וסטרו לאותו רשע על פיו ביקש לגנות כל שירות ותישבחות שאמר דוד המלך'. גם פה אנו רואים את הגדלות והיכולת של נבוכדנצר, גם שהוא מהלל את ה', הוא כמעט עושה זאת יותר טוב מדוד המלך עליו השלום.

הטענה של נבוכדנצר על הגדלות האנושית, באה לידי ביטוי גם בעונש שהוא מקבל. כמו שכתוב (דניאל ד' כט' בתרגום חופשי) 'תגור עם חייית הארץ ותאכל עשב כשוורים במשך שבע שנים, עד שתדע שיש שליט למעלה ששולט על מלכות האנשים'. כלומר נבוכדנצר חושב שצריך להעריץ את הגדלות האנושית, והעונש שהוא מקבל זה להפוך לבהמה.

כח השכל מול תשוקת הלב

בחלום נבוכדנצר, לאחר הראש מזהב המייצג את מלכות בבל באים החזה והזרועות העשויים מכסף. הכסף מלשון כיסופים רומז לתשוקה, והחזה הוא מקום הלב מקור התאוות. כמו שאנו מכירים, המלכות שבאה לאחר מלכות בבל הייתה מלכות פרס ובהמשך גם המלך אחשוורוש. אחשוורוש באמת היה 'מלך התשוקות', כל מה שהוא רצה הוא עשה. הוא הלך מאד חזק על התאוות ועל המשתאות, גם כאשר הוא בוחר מלכה חדשה הוא עושה זאת בצורה מאד תאוותנית. אין מלך המתואר בתנ"ך שמתנהג בצורה כזו בוטה, בלי לתת שום דין וחשבון לאף אחד.

בעצם מתנהל ויכוח בין מלכות בבל בהנהגת נבוכדנצר, לבין מלכות פרס בהנהגת אחשוורוש. נבוכדנצר טוען שהראש השכל והתרבות האנושית הם אלו שמנצחים. אחשוורוש טוען לעומתו שללב ותשוקותיו יש הרבה יותר כח. כתוב על בלשאצר, אביה של ושתי, שהיה שותה אלף כדי יין ולא משתכר, ואילו אחשוורוש בכד אחד של יין כבר משתכר. שוב אנו רואים כיצד מלך בבל המאופק שולט על התאוות ולא משתכר משתיית יין, ואילו אחשוורוש רוצה שהתאוות יסחפו אותו חזק וזה מתבטא בכך שהוא משתכר בקלות.

מי שמייצגת את עמדתה של מלכות בבל בסיפור המגילה היא ושתי, נכדתו של נבוכדנצר ואשתו של אחשוורוש. מובא בגמרא שושתי קוראת לאחשוורוש שומר סוסים שמשתכר בקלות. כשושתי אומרת על האחשוורוש שומר סוסים, היא מתכוונת לומר שהוא עוקב אחרי הסוסים כדי ללמוד מהם כיצד הולכים על התאוות בכל הכוח...

לפי פשט המגילה אחשוורוש לא הורג את ושתי, אלא רק נותן את מלכותה לרעותה הטובה ממנה. אפשר לומר שאחשוורוש אומר לושתי כך: את אומרת שהשכל יותר חזק ומה שאני נסחף אחרי התשוקות שלי זה דבר בזוי? בא נראה מי ינצח. בשלב הבא אחשוורוש אומר שכבר לא 'בא לו' על ושתי, כך היא נשארת באיזה פינה עם הרבה חכמה וגדלות אנושית, אבל בפועל היא נעלמת מהמפה... כלומר: מלכות בבל אולי גדולה יותר אך היא פחות חזקה. השכל יותר נאור ועם יותר יכולת, אך אין לו את הכח שיש לתשוקות הלב.

אחשוורוש – שאחרית וראשית שלו

חז"ל אומרים שכל פעם שכתוב במגילה 'המלך' הכוונה היא לקב"ה, חז"ל בעצם משווים בין אחשוורוש לקב"ה כביכול. לעומת זאת נבוכדנצר רוצה להיות דומה לקב"ה, ואילו ה' כל הזמן מסביר לו עד כמה הוא כלל לא כזה.

נבוכדנצר רצה לטעון שהגדלות האנושית זה הדבר הכי גדול, וממילא הוא מדמה שהוא יכול להחליף את אלקים כביכול. משום כך ה' כל הזמן מראה לו עד כמה זה לא רלוונטי...

אחשוורוש לעומתו לא מתיימר להיות אלקים, הוא פשוט עושה מה שבא לו. כאשר יש מלך שעושה לגמרי מה שבא לו, הוא הופך להיות משל טוב לקב"ה. מצד אחד היהודים חושבים על האחשוורוש כמו שושתי חושבת עליו, שהוא פשוט שומר סוסים שהולך בכל כוחו על תאוות ליבו. אך מצד שני זה שאין שום דבר שמגביל אותו וממילא הוא עושה רק את מה שהוא באמת רוצה, הופך אותו להיות באמת משל טוב לקב"ה.

המשל הוא שיש מלך שהולך על התאוה שלו מאד חזק ומאד ברצינות ולפי זה הוא מנהל את כל הממלכה. הנמשל הוא שלקב"ה יש תאוה לדירה בתחתונים, ותאוה זו היא שמייצרת את כל המציאות.

מלכות אחשוורוש נקראת מלכות פרס. פרס משמעותו חצי, כלומר, אחשוורוש חי רק חצי מהמציאות. באמת כל הקיום שלנו הוא רק סיפור, וכמו בכל סיפור יש גם את מספר הסיפור. אחשוורוש לא חושב שהוא סיפור הוא חושב שהוא המציאות הבלעדית, ממילא הוא לא חושב שיש מספר לסיפור. חז"ל אומרים שאחשוורוש זה סיפור טוב, אך הם אומרים זאת רק בגלל שהם חושבים – בשונה מאחשוורוש – שיש גם את מספר הסיפור.

לחיות כמשל לאלוקות

אנו היהודים רוצים לחיות את שני החלקים של המציאות. מצד אחד אנו חיים את החיים שלנו בתוך העולם הזה, ומצד שני אנו כל הזמן רוצים לזכור שכל החיים האלו הם בעצם כמו סיפור של ה'. ה' מספר איזה סיפור לסיפור הזה קוראים משה או שמואל, וכדי שהסיפור הזה יהיה מוצלח אנו כל הזמן מנסים לשמוע מה מספר הסיפור בא להגיד לנו...

כאשר אנו קוראים את המגילה אנו מממשים את שני הצדדים, וכך אנו מתקנים את ה'אחשוורוש' שבנו. מצד אחד המגילה מתארת מציאות חיים מאד חזקה, שלא מוזכר בה שם שמיים; ומצד שני אנו אומרים באותה נשימה שכל המציאות החזקה הזו היא רק משל או סיפור של ה'. כך אנו גם מזדהים עם המציאות החזקה ותחושת הקיום שלנו, וגם אומרים שהיא מבטאת ומספרת משהו אלקי. אנו חשים שהמציאות היא מאד חזקה כי 'נתאוה לקב"ה להיות לו דירה בתחתונים', אך גם מציאות זו אינה עומדת בפני עצמה אלא היא מבטאת משהו אלקי.

מגילת אסתר מתארת את המציאות החזקה בשני פנים עיקריים: גם היא מתארת את מלכות אחשוורוש ותאוות ליבו, וגם לא מוזכר בה שם השם. כך מצד אחד המגילה מגלמת בצורה הכי בוטא את המציאות החזקה כמו שהיא, וממילא את החלק של 'נתאוה הקדוש ברוך הוא להיות לו דירה בתחתונים', ומצד שני כשיהודים קוראים את סיפור המגילה ואומרים שזה משל לה', הם מבטאים ש'הדירה בתחתונים' היא רק מציאות תחתונה המשקפת משהו עליון יותר.

כאשר אנו מצליחים שהסיפור שלנו יהיה סיפור טוב, אנו יכולים להבין גם קצת מהנמשל, כמו שכתוב 'מבשרי אחזה אלוק'.

תחושה זו שאנו מרגישים רק סיפור של ה', מולידה אצלנו איזשהו תלות קיומית בקב"ה. אנו מרגישים כל הזמן רק חצי ממה שקורה, כדי שהסיפור יהיה שלם אנחנו צריכים כל הזמן להיות קשורים אליו.

שנזכה לשמוע את השלב הבא בסיפור, כשה' יהיה גלוי יותר... ובא לציון גואל.

שבת שלום!

בית המדרש עוד יוסף חי

